

Sociaal-liberalen hechten traditioneel minder aan gedachtegoed en ideologie, zeker op het lokale vlak. Toch is het voor een sociaal-liberaal zinnig om zich te verdiepen in het sociaal-liberalisme en zich te buigen over het nut ervan voor de lokale politiek. Gedeelde gedachtevorming over de grote vraagstukken van deze tijd kan onder meer helpen om orde te scheppen in de enorme pakken papier die een raadslid moet lezen, zo betoogt Frank van Mil, wetenschappelijk directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting.

Door Frank van Mil

Grote vragen in het klein

Sociaal-liberalisme in de lokale politiek

Gedeelde taal 1: Vertrouwen op de eigen kracht van mensen in Zoetermeer

Het Stadshart van Zoetermeer is mooi en slim opgezet, maar heeft toch wel enkele gebreken. De verbinding met de oude Dorpsstraat bijvoorbeeld, daterend uit de tijd dat Zoetermeer nog een boterdorp was, is destijds niet gemaakt. Ook zijn er nog enkele lege plekken in de binnenstad. En de goed lopende hoofdroute wordt gecomplementeerd met slecht lopende zijstraten en een dito parallelstraat. Wat moeten we hieraan doen? Moeten er woningen komen of winkels? En als er winkels komen, is kleine detailhandel beter of een groot *Factory Outlet Center*?

Ambtenaren en vastgoedbeleggers beantwoorden deze fundamentele vragen nu nog. Het is misschien oneerbiedig hun rol te vergelijken met die van de drie auteurs uit *De Familie Knots*, maar de vergelijking is wel treffend. Bijzonder aan deze serie uit de jaren '80 was dat vrijwel alle personages door slechts drie acteurs werden gespeeld. Dus: de vastgoedsector als samenballing van de functies van plannenmaker, als financier en als het orakel dat weet wat het winkelend publiek wil. 'Een kloddertje roze hierrrr... een kloddertje roze daarrrrrr...'

De richtingwijzer *Vertrouw op de eigen kracht van mensen* stelt dat mensen zelf vaak prima in staat zijn om oplossingen te bedenken voor de problemen om hen heen. Vertrouwend op deze

Mensen komen op lokaal niveau, *juist* op dit lokale niveau, vaak in aanraking met de concrete gevolgen van veel van de grote kwesties van onze tijd. Of het nu gaat om de houdbaarheid van onze welvaartsstaat, ecologische problemen of kwesties rond de multiculturele samenleving, lokaal worden mensen er direct mee geconfronteerd. De antwoorden die politici op deze vraagstukken geven zijn afhankelijk van hun mensenmaatschappijbeeld. Kortom, van hun eigen en gedeelde gedachtegoed.

Bewustzijn van dit gedachtegoed biedt tal van voordelen. Ik licht er in dit artikel drie uit. Ten eerste maakt gedachtegoed lokale politici bewust van hun rol als politicus: een politicus behoort het politieke debat over wenselijkheid aan te gaan, en niet technocratisch op voorvallen te reageren. Daarnaast kunnen politici door inzicht in hun eigen overtuigingen boven de stof en de details uitstijgen. En tot slot helpt kennis van de eigen uitgangspunten bij het maken van keuzes in het werk als lokaal politicus of lokaal geëngageerd burger.

Rolbewustzijn

Lokale politiek wordt door veel mensen niet gezien als de plek waar de 'Grote Vragen' van

eigen kracht zou het sociaal-liberaler zijn om het winkelpubliek zelf het orakel te laten zijn. Wij noemen dat 'beginspraak'. Een 'Stadshart publiekspanel' praat mee over de inrichting van het Stadshart. Het is een afspiegeling van het publiek dat het Stadshart bezoekt; met een opa en een oma, een moeder en vader, een scholier, een 'workaholic', bezoekers doordeweeks en diegenen die vooral vrijdagavond, zaterdag en zondag in het Stadshart komen. De gemeente vervult hierbij een regierol en kan bijvoorbeeld projectontwikkelaars uitnodigen met plannen te komen. Maar het Stadshart publiekspanel mag die plannen beoordelen en aangeven waar zij echt behoefte aan heeft. Bij sociaal-liberalen staan de mensen zelf centraal.

onze tijd worden behandeld. Een veelgehoorde uitspraak is dat het in de gemeenteraad enkel om losliggende stoeptegels zou gaan, en dat lokale politiek voor de grootsdenkende politicus geen uitdaging biedt. Het is mijn overtuiging dat juist in de lokale politiek het verband gelegd kan worden tussen de grote kwesties enerzijds en de concrete uitwerking ervan anderzijds. Dit leidt vooral tot een belangrijke opgave voor lokale politici, waarbij een gedeeld gedachtegoed behulpzaam kan zijn.

Een essentieel vertrekpunt voor dit soort bespiegelingen is de constatering dat politiek iets wezenlijk anders is, en moet zijn, dan het bestuur of de overheid. De politiek is in beginsel een zaak van burgers die zich verenigen rond een gedeeld mens- en wereldbeeld. Vanuit dit gedeelde gedachtegoed bekijkt men de omgeving en probeert men op basis daarvan het openbaar bestuur te beïnvloeden. Het is vervolgens aan het bestuur om via de overheid uitvoering te geven aan deze wensen, en weer aan de politiek om deze uitvoering te controleren. Kortom, de politicus discussieert over de wenselijkheid van bepaalde maatregelen; het bestuur over de uitvoering ervan.

Theo van der Pols is voorzitter programmacommissie van D66 Zoetermeer.

Gedeelde taal 2: Mensen onderling in Best

Achterpaden, u kent ze wel: die donkere paadjes achter huizen naar de achtertuinen. In Best hebben we deze ook. Goede verlichting helpt om het gevoel van sociale onveiligheid te verminderen en inbraken te voorkomen. Inwoners die een lamp monteerden om hun achterpad te verlichten, en daarmee vaak ook het achterpad van een aantal burens, kregen lamp en armatuur van de gemeente. Ook ontvingen ze een vergoeding voor de elektriciteitskosten. Als de lamp stuk ging dan

‘Het is zinnig om zo nu en dan na te denken over wat het betekent sociaal-liberaal te zijn. Wat zegt dit gedachtegoed over de lokale situatie?’

Boven de stof uitstijgen

Het lastige voor een (lokaal) politicus is dat het openbaar bestuur van een land als Nederland zeer complex is. Hij of zij moet zoveel informatie tot zich nemen om ook maar enigszins in staat te zijn iets zinnigs te zeggen over bepaalde dossiers dat het bijna onmogelijk is om het overzicht te houden. Laat staan dat hij of zij hier ook nog een mening over moet vormen aan de hand van zijn of haar eigen visie op het algemeen belang. Nadenken over gedachtegoed, over het mens-

en wereldbeeld, is in zo'n geval vaak een luxe waar men niet aan toekomt, of misschien het nut niet direct van inziet. Dit geldt helemaal voor de lokale politiek, waar nog meer dan landelijk zeer veel valt of staat met vrijwilligers en parttimers. Reflecties over ideologie moeten daarom voor leden van een politieke partij nooit 'um sonst' zijn – het moet een doel dienen. Dit is vooral van belang voor sociaal-liberalen als D66-ers met hun pragmatische inborst. Alhoewel we pragmatisch zijn als het gaat om onze ingenomen standpunten, kunnen we dat niet zijn over onze uitgangspunten. Het is zinnig om zo nu en dan na te denken over wat het betekent sociaal-liberaal te zijn. Wat zegt dit gedachtegoed over de lokale situatie en hoe begeef je je daarin? Dit soort vragen kan de lokale politicus helpen om richting te geven aan de brij van informatie die op hem of haar afkomt.

Het gedachtegoed geeft overigens geen pasklare antwoorden. De Van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66, heeft de afgelopen jaren een aantal publicaties uitgebracht met fundamentele verkenningen van het sociaal-liberale gedachtegoed. Op het eerste gezicht zijn deze producten zeer abstract en van een

zorgde de gemeente voor een nieuwe. Een geweldige service, alleen... in het huidige bezuinigingsgeweld is deze vergoeding voor achterpadverlichting vervallen.

Gelukkig woont in Best een buurtbewoner die niet bij de pakken ging neerzitten. Hij had uitgezocht dat de huidige lampen 75 euro kosten. Dat kon goedkoper, stelde hij. Als hij die nu eens zou vervangen door een even goede lamp van maar €4,50, die ook nog zo'n 50% zuiniger is! Nadeel was wel dat hiervoor het armatuur omgebouwd moest worden. Dat kostte eenmalig zo'n €40. Maar dat wilde deze buurtbewoner wel doen als ze hem belden. En die €40 kon je mooi betalen uit het buurtbudget: een initiatief van sociaal-liberalen in Best. Het gaat nog niet

om veel geld: zo'n €5000 per buurt, afhankelijk van de wijkgrootte.

Dit buurtbudget is gebaseerd op een sociaal-liberaal principe: inwoners de ruimte geven om in onderling overleg zelf hun leefomgeving in te richten. In dat proces zijn die buurtbudgetten, hoe bescheiden ook, een mooie eerste stap. Als je mensen uitdaagt en de ruimte geeft, komen ze vaak zelf met creatieve en inventieve oplossingen. Als overheid kun je dé oplossing vaak niet geven. Die overheidsoplossing is ook nog vaak duurder en minder op de situatie toegesneden. Wel moet je als overheid de ruimte scheppen waarbinnen die creativiteit en inventiviteit kan floreren. Deze simpele buurtbudgetten vullen dat op microniveau in. Ze geven de context waarbinnen de inwoners

hoog aggregatieniveau. Het gaat niet over wat er precies moet gebeuren met de snelweg tussen bepaalde steden, of met de sportclub in een bepaalde wijk. Maar het gedachtegoed kan wel helpen om zicht te krijgen op de belangrijke afwegingen. Neem bijvoorbeeld het essay *Orde-ning op orde* dat de Van Mierlo Stichting in het voorjaar van 2011 publiceerde. Dit essay biedt een sociaal-liberaal afwegingskader voor de vraag of we iets aan de markt kunnen overlaten, of de overheid iets moet doen, of dat mensen zelf een oplossing kunnen bedenken. Ondanks het abstracte karakter van de tekst is ook voor de lokale politiek bedrevenheid met de materie zinnig. In grote steden, bijvoorbeeld Den Haag, waar gesproken wordt over mogelijke privatisering van de HTM. Maar ook in kleinere gemeentes spelen ordeningskwesaties met mogelijk grote gevolgen. Denk aan het verzelfstandigen van horeca in culturele instellingen, of aan de verkoop van natuurgebied. Het gepresenteerde denkraam en bijbehorend stroomschema kan een lokaal politicus helpen bij het stellen van de relevante vragen, op basis waarvan hij of zij keuzes kan maken.

van Best hun eigen oplossingen kunnen creëren. Dan blijkt opeens hoeveel kennis, kracht en creativiteit bij hen aanwezig is.

Jan Willem Slijper is fractievoorzitter van D66 Best.

Gedeelde taal 3: Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving in Utrecht

Wij Nederlanders staan vaak en veel in de file. De economische schade die dit met zich meebrengt wordt berekend met zogenaamde 'voertuigenverliesuren'. Als een auto een uur in de file staat, is de bestuurder niet productief. Door een prijs toe te kennen aan de economische schade

Sociaal-liberale keuzes

Dit brengt mij op het laatste punt: gedeeld gedachtegoed kan helpen om gefundeerde en consistente keuzes te maken. Over deze keuzes die wij als sociaal-liberaal zouden moeten maken bestaan nogal wat misverstanden. Regelmatig, ook lokaal, wordt nog de gedachtegang gehanteerd dat een sociaal-liberaal tegen overheidsingrijpen moet zijn, 'want dat is niet liberaal'. In *Ordening op orde* wordt in herinnering geroepen dat een liberaal meer is dan alleen een marktde-ker. Het liberalisme, en zeker de sociaal-liberale variant, is geen antistaatsleer. Het liberalisme heeft juist de staat uitgevonden om het individu te beschermen tegen oncontroleerbare macht van de kerk, de werkgever of de familie van het individu. En het waren sociaal-liberalen die aan de basis stonden van welvaartsstaatarrangemen-ten, met hun voorkeur voor positieve vrijheid: de gedachte dat mensen alleen vrij kunnen zijn wanneer aan een aantal basisvoorwaarden is voldaan, bijvoorbeeld goed en toegankelijk onderwijs en gezondheidszorg.

Een ander centraal element in het sociaal-liberale gedachtegoed is de aandacht voor het domein van 'mensen onderling'. Voor een sociaal-liberaal is

kunnen de maatschappelijke kosten van ver- traging worden berekend. Deze systematiek wordt gebruikt voor auto's, treinen en bussen, maar... niet voor de fiets. Toch wel vreemd in Nederland fietsland.

De fiets wordt flink ondergewaardeerd in het Nederlandse mobiliteitsbeleid. En dit terwijl de fiets, naast het OV, een belangrijke manier is om vorm te geven aan een duurzame samenleving. Vanuit de D66-richtingwijzer *Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving* zou je kunnen zeggen dat het Rijk dus niet alleen moet streven naar het verminderen van bus-, auto- en treinverliesuren, maar ook van fietsverliesuren. Dan pas krijg je een harmonieuze en duurzame afweging met een eerlijke kans voor de fiets.

de vrijheid van het individu het belangrijkste politieke doel. Hij legt wel net andere accenten dan een conservatief liberaal, door meer oog te hebben voor de neiging in ieder mens om verbindingen aan te gaan met anderen. Door de nadruk op mensen onderling biedt het sociaal-liberalisme een individualistisch perspectief op maatschappelijke verbindingen. Het is voor lokale politici zeer nuttig om dit element van het sociaal-liberale gedachtegoed te verkennen en het zich eigen te maken, zoals in Idee 2 (*Samenredzaamheid*) van dit jaar uitvoerig is betoogd. Een sociaal-liberale invulling van een politiek van samenredzaamheid bestaat uit een gemeentelijke overheid die dergelijke initiatieven van mensen onderling ondersteunt en bevordert. Door barrières weg te nemen daar waar bestaande regels niet gemaakt zijn voor dit soort initiatieven. Een klein steuntje in de rug zoals het gebruik van een vergaderruimte of hulp van een ambtenaar bij het doorgronden van regels kan vaak al genoeg zijn. Goede ideeën uit andere gemeenten kunnen worden gedeeld. Maar de overheid moet deze activiteiten niet gaan voorschrijven of uit handen nemen. De overheid past een bescheiden rol. Deze activiteiten zijn en blijven van mensen zelf.

Gedeelde taal

Door het sociaal-liberale gedachtegoed goed te kennen wordt een lokaal politicus uiteindelijk minder belast door de complexiteit van het openbaar bestuur, en kan hij of zij de grote lijnen en de achterliggende vragen duiden. Als gevolg daarvan zal het ongetwijfeld lukken om een daadwerkelijke politieke controle op de overheid te zijn. Het sociaal-liberale gedachtegoed biedt een gezamenlijke taal, die we delen met andere sociaal-liberalen. Op die manier worden we niet alleen herkenbaarder voor anderen, maar zullen we ook worden gezien als berekenbaar. Immers, door een gedeelde taal kunnen wij voortdurend het achterliggende mens- en wereldbeeld bij onze standpunten uitlichten en zullen mensen beter weten wat ze aan ons hebben. Zo'n gezamenlijke taal is al bij veel sociaal-liberalen impliciet aanwezig; door er met elkaar ook expliciet aandacht aan te besteden komt het sociaal-liberalisme ook in de lokale politiek nog beter tot z'n recht.

Frank van Mil is wetenschappelijk directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66 voor sociaal-liberaal gedachtegoed.

Het Rijk investeert jaarlijks €4,5 miljard in infrastructuur. Dat geld gaat naar snelwegen, spoorlijnen en kanalen. Maar hoewel 25% van alle Nederlanders met de fiets naar het werk gaat, wordt slechts een klein gedeelte geïnvesteerd in fietsmaatregelen. Waarom? Omdat minder lang wachten of minder omfietsen niet tot uiting komt in de 'fietsverliesuren'. Een voorbeeld van een keuze die sociaal-liberalen wél zouden kunnen maken: het Rijk stopt €1,3 miljard in de verbreding van de A27. Dat kun je ook uitgeven aan 1.300 onderdoorgangen, 3.200 km fietspad of 650.000(!) ondergrondse stallingsplekken. Van dat geld is het goed mogelijk om een pakket aan fietsmaatregelen samen te stellen dat leidt tot hogere maatschappelijke baten dan de verbreding van die snelweg. Het Rijk maakt die afweging niet,

omdat fietsers simpelweg niet meetellen in de systematiek.

Kortom, als politieke stromingen vervoermiddelen zouden zijn dan zouden conservatief-liberalen een dikke BMW zijn. De socialisten zouden een oude stadsbus en de sociaal-democraten een stampvolle trein zijn. De groenen zouden een step zijn, de christen-democraten een trekschuit en de sociaal-christelijken een ark. Maar het vervoermiddel dat sociaal-liberalen zouden zijn is toch wel het meest democratische vervoermiddel van allemaal: een fiets.

Bram Fokke is woordvoerder verkeer & ruimtelijke ordening van D66-fractie Stad Utrecht.